

DÅP KIRKE MISJON — I DAG

av

OLAV GUTTORM MYKLEBUST

Dette emne er både aktuelt og viktig. Og det av flere grunner.

1. Innenfor og utenfor den lutherske familie av kirker rår det i dag en god del usikkerhet og endog forvirring når det gjelder spørsmålet om hva dåpen egentlig betyr. For å sitere det utmerkede studiedokument *One Lord One Baptism*:

«'Jeg døver deg i Faderens, Sønnens og Den hellige ånds navn.' Ved påkallelse av den treenige Guds navn og gjennom neddykking eller overøsing med vann er talløse personer blitt døpt inn i Jesu Kristi kirke. Men hvor mange av dem, enten døpt som barn eller som modne troende, har noen gang kommet til forståelse av dåpens fulle mening som den blir forkynt i Bibelen og tolket i kirkens teologi? Eller i hvilken utstrekning har dåpen fått lov til å spille sin rettmessige rolle i kirkenes liv? Eller hvor megen oppmerksomhet har man ofret spørsmålet om hva den ene dåp innebærer for fellesskapet i den ene kirke? Det må i all ærlighet innrømmes at den hellige dåp som Det nye testamente legger så stor vekt på, er blitt sterkt tilsidesatt av kirkene og de enkelte kristne innen alle konfesjoner.»

2. Evangeliserings-oppgaven «hjemme» og «ute» er en og den samme. Kirkens «misjonsmark» er verden som helhet og ikke bare noen spesielle områder eller deler av den. Dåpen som et sentralt anliggende for misjonsteologien kan derfor ikke begrenses til kristne tiltak i Afrika, Asia og Latin-Amerika. Problemene når det gjelder dåpen i de «eldre» kirker er ikke vesentlig forskjellige fra dem som de «yngre» kirker stilles overfor. Den gamle forestilling om «det kristne vesten» har i dag mistet mye av sin realitet. I Norge viste en kartlegging av kirkegjengere

nylig at halvparten av befolkningen aldri går i kirken, selv ikke i julen. Allikevel blir nesten alle barn i dette land døpt og tegnet med korsets tegn som et vitnesbyrd om at de skal tro på Jesus Kristus, den korsfestede (som dåpsformularet uttrykker det).

3. Også i Afrika og Asia er sekulariseringen en tragisk kjensgjerning. Vi sikter til den store del av døpte kristne som ikke er nattverdsøkende, og ikke bare det, men som ikke går i kirken unntatt ved sjeldne anledninger. I tillegg til de spørsmål som angår både de vestlige og de ikke-vestlige kirker på grunn av den fundamentale likhet i deres situasjon (den viktigste forskjell er at mens vestens kirker er konfrontert med en overveiende *etter*-kristen verden, er kirkene utenfor vesten for det meste stilt overfor en *ikke*-kristen verden), — i tillegg til de spørsmål som angår alle kirker, har kirkene i Afrika og Asia sine egne, spesielle problemer. Vi tenker bl. a. på hvordan det i disse kirker, endog i samme gudstjeneste, døpes *barn* uten noen undervisning (på det grunnlag at dåpen er Guds frelsende handling i Kristus og som sådan ikke avhengig av bevisst tro) og *voksne* som har gjennomgått en omvendelse, som allerede har praktisert kristendommen og som har måttet gå til dåpsforberedelse i lengere tid (noe som gjør at dåpen for dem i høy grad må fortone seg som en bekjenneshandling).

Et spørsmål av særlig viktighet er dette: Er dåpen absolutt nødvendig for frelsen? Emil Brunner, den kjente sveitsiske teolog, har foreslått at vestens kirker, og deres organer for «ytremisjon» i særdeleshet, pånytt overveier dåpens betydning i slike områder som India eller Det nære østen og Midt-Østen. Med tanke på den sterke motstand som kristen dåp blir møtt med i et hinduistisk eller muslimsk samfunn, og de prøvelser og endog forfølgelser som denne handling fører med seg, spør Brunner om det ikke ville være riktig å forandre noe på kirkens eldgamle praksis som sier at ingen kan bli opptatt som medlem av kirken uten først å være døpt. Eller, hvis man insisterer på dåpen, bør den da ikke bli utsatt i stedet for som nå å bli gjort gjeldende som en betingelse fra begynnelsen av?

Kenneth Cragg, islam-ekspert og kristen misjonær blant mus-

limer, har reist det samme spørsmål, men i en langt mer moderat form. «Det ville være galt,» skriver han (i sin interessante og tankevekkende bok *The Call of the Minaret*), «å forrette dåpen som et segl på individuell bekjennelse, uten hensyn til hvordan denne handling blir forstått i det samfunn som vi også har til oppgave å vinne for Kristus. Dåpen av den ene kan ikke adskilles fra evangeliseringen av de mange!» Hva som kan diskuteres, er i virkeligheten, ifølge Cragg, gyldigheten i den muslimske sammenheng av «den velkjente praksis med isolert individuell dåp», en praksis beskrevet som «en kanskje altfor 'utålmodig' måte.» Dåp skal ikke bli nektet den som søker den i god tro og av egen tilskynnelse, men bør den «oppmuntres eller uten videre tilsiktes fra vår side?» Er det ikke størst behov for «tålmodighet med monumentale misforståelser»?

Forbundet med dette problem er det mer vidtrekkende spørsmål om den kristne kirkes forhold til det ikke-kristne samfunn det er satt inn i. Dåpen, blir det ofte hevdet av ikke-kristne, betyr at en person opphører å være «innfødt» og blir «utlending». Er denne beskyldning berettiget? Må kirkedannelse — i første rekke gjennom dåpens sakrament — nødvendigvis bety «kulturbrudd», adskillelse fra det tradisjonelle samfunn? Må den ikke heller ta form av identifisering, dvs. integrering i samfunnslivet som helhet (samtidig som man søker å opprettholde kirkens identitet)?

De kristne har selv et stort behov for hjelp når det gjelder forståelse av hva dåpen virkelig betyr. Dåpen blir ofte betraktet fremfor alt som tegnet på opptakelse i kirken, en ceremoni mer eller mindre lik den opptakelses-ceremoni som praktiseres i de ikke-kristne samfunn. Eller den blir ansett for å ha en halvt magisk kraft. I boken *The Church in Delhi*, den første av en serie undersøkelser om kirkene i India, kommenterer James E. Alter og Herbert Jai Singh dette punkt slik:

«Mange kristne tror at dåpen hjelper til å holde onde ånder, sykdom og fare på avstand. Hvis et udøpt barn blir sykt, sender man øyeblikkelig bud på presten. 'For noen uker siden fikk vår sønn lungebetennelse,' sa en far. 'Vi var meget bekymret, men

gutten kom seg fort etterat vi hadde fått ham døpt.' Dåpen betyr også at barnet blir velsignet av en åndelig person. Foreldrene er ivrige etter å få en eldre prest til å forrette dåpen, eller — om det lar seg gjøre — en biskop, fordi 'han er mer innviet og mer åndelig'».

Det er naturligvis umulig å drøfte alle relevante spørsmål i forbindelse med dåpen i denne artikkel. Alt vi kan gjøre, er å foreta en generell undersøkelse av emnet i lys av Det nye testamente, med sikte på å klarlegge hva dette sakrament innebærer og hvordan det skal forvaltes.

II

Dåpen, slik Det nye testamente fremstiller den for oss, kan defineres som Guds handling i Kristus, gjennom kirken, til vår frelse.

Det er en indre sammenheng mellom disse tre uttrykk: Guds handling i Kristus — gjennom kirken — til vår frelse. Ingen av dem kan forståes adskilt fra de to andre. For klarhetens skyld vil imidlertid de tre «dimensjoner» som det her er tale om, bli behandlet hver for seg.

Guds handling i Kristus

Dåpens betydning kan bare forståes i sammenheng med frelshistorien som helhet. Dåpens avgjørende kjennetegn er i følge Det nye testamente dens kristologiske karakter.

Det er en intim forbindelse mellom dåpen og kristologien. En begivenhet av største betydning er Herrens dåp ved Johannes (Mat. 3:13—17). Denne handling betød at han innviet seg selv til sitt kall som Messias. Den betød at han identifiserte seg selv med oss, at han tok på seg verdens synd. Som det så riktig er blitt sagt:

«Jesu dåp betød at Herrens tjener som den eneste rettferdige gikk stedfortredende inn i 'manges synd' (Es. 53:12), for å bære den som sin egen synd og derved gi de mange del i hans rettferdighet. Den er dåp til solidaritet med syndere og delaktighet

i frelsesgjerningen, dåp til lydighet mot Faderen og kjærlighet til de fortapte.»

Ved sin dåp ble Jesus erklært for å være Guds sønn, og ved dåpen steg Ånden ned over ham (Mat. 3:16f). Hans dåp var en dåp til den store «dåp» som han kalte sin lidelse og død. «En dåp har jeg å døpes med; og hvor jeg gruer til den er fullført» (Luk. 12:50, jfr. Mark. 10:38). Kristi frelsesverk ble «fullbragt» gjennom offeret på Golgata (Joh. 19:30).

Ved den kristne dåp kommer et menneske inn i et spesielt forhold til Kristus. Å bli døpt betyr å anerkjenne hans herredømme, å bli hans eiendom, å stille seg selv betingelsesløst til hans disposisjon. Kristi ordre til kirken, gjennom hans apostler, å døpe og å lære menneskene å holde alt det han hadde befalt, er basert på den veldige utfordring: at han av Gud er gitt all makt i himmel og på jord (Mat. 28:18–20). Ifølge Apostlenes Gjerninger skjedde den første dåp «i Jesu Kristi navn» (2:38, 10:48) eller «til den Herre Jesu navn» (8:16, 19:5). Denne formulering er nøye knyttet til bekjennelsen som uten tvil utgjorde en del av dåpshandlingen fra begynnelsen: «Jesus er Herre» (Rom. 10:9, 1 Kor. 12:3). At dåpen betyr å motta Kristus som Herre i vårt liv, er symbolisert ved den eldgamle praksis, beholdt i mange kirker, at presten tegner korsets tegn på den døptes panne som et tegn på at dette menneske tilhører Kristus.

Når Paulus beskriver dåpen som «Kristi omskjærelse» (Kol. 2:11), så ønsker han nettopp å understreke det faktum at gjennom denne handling — dåpen — er vi skilt ut som Kristi eiendom. Hvor vakkert blir ikke dette illustrert ved «det nye navn» som en nyomvendt kristen i Afrika og Asia kan gi seg selv! Blant kolfolket i Nord India tok en omvendt navnet «Kristus-hardugan.» Ifølge eldgammel skikk beskriver ordet «hardugan» en som har reddet et husdyr fra en leopard. Det betyr: «jeg har reddet dyret, og nå tilhører det meg!» Navnet «Kristus-hardugan» betyr derfor: «Kristus har reddet meg, og derfor tilhører jeg ham.»

Karakteristisk for afrikanerens syn på (omvendelsen og)

dåpen er hva en basuto-kristen forteller: «Da jeg for ikke lenge siden holdt på med å ta opp stener av jorden med en stokk, hørte jeg en stemme som sa: 'Hva er omvendelse?' Da sa jeg til meg selv: Omvendelse må være noe tilsvarende til det jeg opplevde for noen år siden da jeg ble basuto-høvdingen Letsies undersått. Jeg er xhosa av fødsel og gikk til Letsie og sa: 'Jeg vil bli din mann.' Letsie sa: 'Vel, jeg tar imot deg!' Og nå tilhører jeg ham. Han byder, jeg lyder. Betyr ikke omvendelsen at en synder kommer til Gud og sier: 'Jeg vil tilhøre deg', og at Gud svarer: 'Vel, jeg tar imot deg'? — Da hørte jeg et annet spørsmål: 'Hva er dåpen?' Det må være med den som med kveget man merker. Letsie lot meg nylig merke en hel flokk. Det som bærer hans merke, tilhører ham og ingen annen.»

Men dåpen betegner ikke bare at vi tilhører Kristus; den forener oss med Kristus. Å bli Kristi eiendom betyr å bli flyttet fra syndens og dødens verden over i nådens og livets verden. Vi innlemmes i Kristus, blir ett med ham. Vi får del i hans frelsesverk.

Walter Freytag skriver et sted at han på et spørsmål han en gang stilte kirkeledere i Papua om hva dåpen er, fikk det øyeblikkelige svar: «Den er samfunn med Gud, skapt av Gud. Gud vil ha med oss å gjøre. Han har sendt oss sin sønn og evangeliet, og i dåpen knytter han en knute med våre hjerter.»

Guds handling gjennom kirken

Dåpen er innlemmelse, ikke bare i Kristus, men også i hans legeme, kirken. Disse to, Kristus og kirken, kan ikke adskilles. Fellesskap med Kristus betyr medlemskap i hans kirke. Kristi frelsende gjerning er tilstede og virksom i kirken.

Men hva er kirken? Er den et synlig samfunn, eller er den det usynlige fellesskap av de frelste? Den er begge deler. Den er det faktiske, konkrete «Guds folk», samlet om Ordet og sakramentene, men den er også «Kristi legeme», det åndelige samfunn av de sanne troende (innenfor det ytre, synlige fellesskap).

Videre er kirken noe langt mer enn en samling av enkeltmen-

nesker. Den er ikke bare et forbund, organisert på frivillig basis for åndelige formål. Den er et fellesskap av enestående karakter, grunnlagt av Jesus Kristus gjennom de nådemidler han selv har anordnet og innstiftet. Som det heter i Brevet til efeserne (5:25–26): «Kristus elsket menigheten og ga seg selv for den, for å hellige den, idet han rensket den ved vannbadet i Ordet».

Og endelig: Bare ved kirkens tilbedelse og tjeneste blir menneskene stilt overfor evangeliet og den Frelser det forkynner. Helt fra begynnelsen av har dåpen vært opptagelses-ceremonien i den kristne kirke. Den blir derfor ikke sjelden kalt «den kristne innvielses-handling». Ordet «innvielse» betegner imidlertid i den kristne sammenheng noe mer enn opptagelse i det kristne samfunn. Som vi skal se, er dåpen en *inkluderende* handling, en begivenhet av *permanent* betydning. Som en handling forordnet av Kristus for opptagelse av den enkelte i Guds familie – og dette er et punkt vi ønsker å understreke i denne forbindelse – er dåpen strengt tatt en handling, ikke av kirken, men av dens Herre – legemliggjort, korsfestet, oppstått, oppfaren. Det er *Kristus* som døver menneskene inn i samfunn med seg selv. I Østens kirker har dåpsformularet den passive form: «bli døpt». I denne formulering, som trolig er eldre enn vestens formulering («jeg døver deg»), kommer dåpen som en handling av Kristus i og gjennom kirken tydelig til uttrykk.

Dåpens kirkelige orientering blir kanskje best forstått når man tenker på det faktum at handlingen ikke kan utføres i hemmelighet. Dåpen er en offentlig handling, en menighetshandling – den handling hvorved nye medlemmer, sagt med de betydningsfulle ord fra Apostlenes Gjerninger (2:41), blir «lagt til menigheten.» Som «innvielse» i betydning av opptagelse i Guds familie, i Kristi fellesskap – angår dåpen hele kirken og ikke bare den enkelte.

Er dåpen absolutt nødvendig for frelsen? Skikken med dåp, praktisert i kirken fra de tidligste tider, hviler på Kristi klare påbud: «Gå ut..., døp..., og lær...» (Mat. 28:19–20). Skjønt vi fullt ut respekterer intensjonen hos våre brødre i Vennesamfunnet (kvekerne) og Ikke-kirke-bevegelsen i Japan: å under-

streke realiteten av Kristi iboende Ånd mer enn de ytre former (sakramentene inkludert), er vi helt ute av stand til å følge dem i dette stykke. Ikke nok med det, men det synes oss som om denne holdning til dåpen (og nådemidlene i alminnelighet) innebærer en nedvurdering av frelsens vei slik den klart er forkynt i Den hellige skrift. Det faktum at dåpen helt siden pinse-dag har vært i bruk overalt, er også et tydelig vitnesbyrd om den sentrale plass som dette sakrament har fått i kirkens liv.

Med dette mener vi ikke å si at et menneske som tror på Kristus, men ikke er blitt døpt, ikke kan bli frelst. Det gamle ord «Deus non ligatur sacramentis suis,» tror vi er sant, dvs. Guds nåde mot alle mennesker er ikke begrenset av sakramentene. Når mennesker blir dømt, er det på grunn av forakt for Guds forordnede frelsesvei.

Mens de forskjellige grener av Kristi kirke fremdeles er sørge-lig splittet når det gjelder nattverdfellesskapet, blir de stadig mer bevisst sitt fellesskap i dåpen. Kirkenes gjensidige aner-kjennelse av hverandres dåp går tilbake til kirkens tidligste år-hundrer. I motsetning til donatistene erklærte Kirkemøtet i Arles 314 at dåpen i den treenige Guds navn var gyldig selv om den ble forrettet av en kjettersk prest. Gjennom Augustins innflytelse ble dette syn alminnelig akseptert av hele kirken. Augustin mente at sakramentets gyldighet avhenger av den kor-rekte form foreskrevet av Kristus, uavhengig av prestens tro eller verdighet. Denne lære ble også akseptert av Luther. En riktig forrettet dåp er «ren», mente han, selv om den utføres av en «uren» tjener; fordi dåpens sakrament og prestens embete ikke er menneskets, men Kristi sakrament, Kristi embete (jfr. Conf. Augustana art. VIII).

Her kan man gjøre en innvending. Vi tenker på den forskjel-lige forståelse av dåpen i de forskjellige konfesjoner og kirke-samfunn. Vi lutheranere døver barna forat de skal bli Guds barn; metodistene, på den annen side, døver dem *fordi* de allerede er Guds barn. Videre: Mens dåpen for de gresk-ortodokse og romersk-katolske kristne først og fremst er innlemmelse i Kristi mystiske legeme, så er den for baptister og pinsevenner først og

fremst de *troendes* dåp og som sådan en symbolsk mer enn en sakramental handling. Hvordan, kan man spørre, er da en «gjensidig anerkjennelse» mulig? Løsningen på problemet ligger i sakramentets kristologiske karakter, dvs. i det faktum at dåpen er, ikke en menneskelig ceremoni, men Guds handling i Kristus.

Gjennom dåpen blir vi medlemmer av Kristi universelle kirke og ikke bare av en spesiell gren eller del av den. Dåpen blir av alle kirker betraktet som en éngangshandling. Det er bare én gyldig grunn for gjendåp, nemlig at den første ikke var noen virkelig dåp. Det er i virkeligheten på dette grunnlag at gjendåp av mennesker døpt som barn praktiseres. Men for oss som betrakter barnedåpen som en virkelig dåp, er gjendåp i virkeligheten en forkastelse av dåpen.

Guds handling til frelse

Skal man kunne fatte dåpens sanne natur er det nødvendig å skjelne mellom dens menneskelige og guddommelige elementer.

At dåpen har et menneskelig aspekt, er åpenbart. Dåp er et spørsmål om menneskelig avgjørelse. «Misjonssituasjonen», den situasjon som vi står overfor i land og områder hvor befolkningen for størstedelen eller nesten utelukkende er ikke-kristne, gir mange eksempler på dette. Dåpen betyr et avgjørende nei til hedensk tro og levevis. Som vi allerede har sett, er dåpen i dette miljø selve den handling hvorved et menneske tilkjennegir at det ønsker og er villig til å akseptere Kristi herredømme.

«Det er et bemerkelsesverdig faktum i misjonshistorien», skriver en av vår tids fremste misjonstenkere, «at det i mange tilfeller hvor en menighet er grunnlagt, bryter ut en storm av motstand når den første dåp finner sted. I hvor mange primitive stammer har det ikke hendt at de første misjonærer er blitt tolerert og vennskapelige forbindelser opprettholdt inntil det øyeblikket da de første medlemmer av stammen har mottatt dåpen. Da brøt stormen løs, og det ble gjort forsøk ikke bare på å utelukke den dømte fra stamme-fellesskapet, men også å avskjære

ham fra livet selv. Misjonærenes nærvær kan bli tålt i årtier, og det kan til og med herske vennskapelig samkvem med dem, men ved den første dåp oppstår det en bitter konflikt... Hvor ofte i kinesernes store familiesystem har ikke en hel gruppe mennesker vært samlet, alle åpne for Ordet. Men da den første blant dem lot seg døpe, snudde de andre om og brøt all sosial forbindelse med ham. Hvor tolerant kan ikke en indisk kaste være overfor en mann i dens midte som er begeistret for Jesus. Men alt sosialt samkvem med ham forsvinner ved hans dåp. Man kan ikke la være å spørre: Hvorfor alt dette oppstyr?... Årsaken er klar: folk ser i den (dåpen) inngangen til en annen livsform, begynnelsen til et liv med helt andre krafttilførsler» (Walter Freytag).

I sin grunn er dåpen imidlertid ikke en beslutning fra vår side for Kristus, men en Kristi handling for oss. Frelsen, slik den forstås av Det nye testamente, er et eskatologisk begrep. Den betyr forløsning fra den kommende vrede og delaktighet i det evige liv. Guds rike er allerede her, men dets fullendelse er ennå ikke kommet. Som borgere i dette rike tilber og tjener vi ham som har lovet å være tilstede hos sitt folk «til verdens ende,» men vi ser også med forventning frem til at han skal komme igjen «for å dømme levende og døde.» Dåpen betyr at Guds frelsesplan, i og gjennom kirken, blir virksom i den enkeltes liv, slik at han med hele den hellige kirke, som det heter i dåpsliturgien i Den engelske kirke, kan arve det evige rike Gud skjenker oss i Kristus, vår Herre.

Å skjelne mellom det menneskelige og det guddommelige element, klart tilstede og uadskillelig forenet i dåpen, er viktig også av en annen grunn. Vi sikter til behovet for en riktig forståelse av forholdet mellom omvendelse og gjenfødelse, og særlig av den rolle troen spiller i denne sammenheng.

I likhet med Herrens dåp er den kristne dåp en dåp med vann og Ånd. Vannet står selvsagt for rensing, fjernelse av synd; Ånden representerer den skapende faktor. Den nære forbindelse mellom dåpen og Ånden er særlig understreket i Apostlenes Gjerninger (1:15, 2:38, 8:12, 9:17, 10:47, 11:16, 19:5f). Også i

Paulus' skrifter er sidestillingen av de to — vannet og Ånden — et fremtredende trekk. I Tit. 3:5, for eksempel, er dåpen beskrevet som «badet til gjenfødelse og fornyelse ved Den hellige ånd.» I 1 Kor. 6:11 er den samme sannhet uttrykt slik: «Men I har latt eder avtvette, I er blitt helliget, I er blitt rettferdiggjort i den Herre Jesu navn og i vår Guds Ånd.» I andre tilfeller hvor dåpen omtales, er bare Ånden nevnt, f. eks. Ef. 1:13–14, hvor apostelen minner leserne om hvordan de «ble innlemmet i Kristus og har fått til innsegl Den hellige ånd som var oss lovt» (jfr. Kol. 1:22). Ånden, det er tydelig meningen med disse ord, er garantien for Guds avgjørende og endegyldige frelseshandling i Kristus. I henhold til Paulus er Ånden gitt til, såvel som betinget av, troen (Gal. 3:2,14).

Når det gjelder spørsmålet om troens funksjon i dåpen, et spørsmål som har forårsaket mye strid, vil vi bare si følgende:

I Det nye testamente, og særlig i Paulus' brever, er dåpen og troen uløselig knyttet sammen (Gal. 3:26–27; Kol. 2:12). De representerer det «ytre» og det «indre» aspekt av en og samme handling. En tro uten relasjon til dåpen er like urimelig som en dåp uten relasjon til troen. Den nære sammenheng mellom dåp og tro kan sees av den kjensgjerning at de historiske trosbekjennelser i kirken begynte som dåpssymboler.

Videre: Troen er menneskets svar på Guds gave, og som sådan innebærer den anger eller omvendelse. Guds gave (tilgivelse, frelse) og menneskets svar (anger, omvendelse) følges ad. I dåpen som i nattverden er sakramentet gyldig for oss hvis vi tror, men ikke hvis vi ikke tror. Dette betyr ikke at dåpen avhenger av vår tro, men at Guds frelsende handling i Kristus må tilegnes i tro. Det er de som tror, som får del i disse dåpens velgjerninger: syndenes forlatelse, utfrielse fra død og djevel, en evig frelse.

Og endelig: Troen er virksom ved dåpen på forskjellige måter. Før, under og etter dåpshandlingen er troen tilstede, direkte eller indirekte, hos den enkelte såvel som i den menighet hvor den — dåpshandlingen — finner sted.

Dåpen er ikke bare — jfr. ovenfor — det kristne livs begynnelse; den er også dets fortsettelse og fullbyrdelse. Det kristne

liv er intet annet enn en utfoldelse av det som ble gitt oss i dåpen. Å være en kristen er å vandre i dåpen. I følge Det nye testamente er dåpen en begivenhet av avgjørende og permanent betydning for den døptes hele liv, som derfor stadig orienterer seg ut fra utgangspunktet for hans nye stilling «i Kristus». Både rettferdiggjørelsen og helliggjørelsen finner sted i dåpen. «Det er bemerkelsesverdig», sier en ledende nytestamentlig forsker, «hvor lite det er sagt (i Det nye testamente) om den daglige synd og tilgivelse, og hvor sterkt begrepet 'syndenes forlatelse' er knyttet til dåpen» (Nils Alstrup Dahl).

Formaningene i Paulus' skrifter er betegnende nok *dåpsformaninger*. Det store avsnitt Rom. 6:1–11 gir en utmerket illustrasjon til dette. Apostelens formaning, adressert som den er til døbte kristne, er en formaning om å gjøre bruk av den nåde de har mottatt i deres dåp. Foreningen med vår Herres død og oppstandelse innebærer at vi daglig dør fra synden og at vi daglig fornyes i det nye liv som er gitt oss i dåpen (jfr. Luthers katekisme og Book of Common Prayer).

III

Så meget om hva dåpen er. Når det gjelder spørsmålet om hvordan den skal forvaltes, vil vi bare behandle de aspekter som er av spesiell betydning for misjonen.

En dåp, én kirke

Til tross for at de forskjellige kirker avviker så sterkt som de gjør i sin *dåpsteologi*, aksepterer de hverandres *dåpshandling*. Den universelle anerkjennelse av den ene dåp er kanskje det mest håpefulle trekk i våre dagers ekumeniske bestrebelser. I de siste år har dåpen i stadig større grad engasjert teologene og andre som er opptatt av spørsmålet om kirkens enhet. Akkurat nå blir betydningen av kirkenes gjensidige anerkjennelse av hverandres dåp inngående behandlet (jfr. den fjerde verdenskonferanse for Faith and Order, Montreal, juli 1963).

Imidlertid må en gyldig dåp utføres på den måte som ble

foreskrevet av Kristus selv. Det må være en dåp med vann i Faderens, Sønnens og Den hellige ånds navn. Bare i tvilstilfeller er «gjendåp» berettiget. «Betinget dåp» blir praktisert bl. a. av den romersk-katolske og den anglikanske kirke. I disse kirker, når det er usikkert hvorvidt en person allerede er blitt gyldig døpt, bruker dåpsformularet en betinget form: «Hvis du ikke allerede er døpt, døper jeg deg,» etc.

Dåpens form synes ikke å være noe stort problem, skjønt det er dem som hevder at ingen dåp er gyldig uten den forrettes ved neddykking. I lys av den dåpsteologi som er skissert ovenfor, må spørsmålet om hvorvidt dåpen skal skje ved neddykking eller ved overøsing med vann, nødvendigvis sies å ha liten eller ingen betydning.

Barnedåp

Betegnelsen «barnedåp» forekommer ikke i Det nye testamente. I aposteltiden skjedde opptagelse i kirken naturlig nok ved omvendelse, og den form for dåp som ble praktisert, var følgelig voksen dåp. På et tidlig tidspunkt ble imidlertid barnedåp en alminnelig form for dåp ved siden av voksendåp. Fra det tredje århundre og utover ble barnedåp vanlig praksis.

Det er et bemerkelsesverdig faktum at det generelt sett er i de gamle kirker i vesten og ikke i de nystiftede kirker i Afrika og Asia at barnedåp frembyr et problem. Det faktum at barnedåp blir så umiddelbart forstått og så alminnelig verdsatt i de to nevnte kontinenter, tror vi har sin forklaring i to karakteristiske trekk ved de ikke-vestlige folkeslag, nemlig 1) den «sakramentale» forståelse av menneskelivet, 2) den høye vurdering av solidaritet i familie og samfunn. Motsetningen mellom denne «livsfilosofi» og det utpreget rasjonalistiske og individualistiske tenkesett i vesten er i sannhet slående.

At dåpen er en sakramental (ordet brukt i dets spesielle *kristne* betydning) ceremoni, dvs. at den er en handling i hvilken Gud er tilstede og gjennom hvilken han effektuerer vår frelse — blir uten vanskelighet forstått av de afrikanske/asiatiske kate-

kumener og kristne. Den «sakramentale» (ordet nå brukt, som antydning ved anførselstegnene, i en mer generell betydning) sammenheng som preger hele livet for afrikaneren og asiaten, deres mottakelighet for og avhengighet av en makt eller makter utenfor og over mennesket, gjør det på en måte lettere for dem å akseptere det som Det nye testamente lærer om dåpen som delaktighet i Kristus og innlemmelse i kirkens fellesskap.

Videre: Når kristne foreldre i Afrika og Asia så inderlig ønsker at deres barn skal døpes som små, er det fordi religionen for dem er en samfunnsak — nøyaktig som den var for Israels folk i eldgamle tider. Religionen, og i virkeligheten livet som helhet, blir sett og vurdert ut fra det større fellesskap. Etter vår mening burde man derfor slutte opp om den praksis at katekumenenes barn døpes sammen med deres foreldre. Et spesielt problem melder seg når en stor del av familiene bare har et nominelt forhold til kirken. I den anglikanske kirke i Buganda (i Uganda) blir barn av foreldre som ikke er viet etter kirkens ritual eller fra familier hvor monogamiet ikke håndheves, ikke akseptert for dåp. Som et resultat av dette tar mange foreldre sine små til dåp i den romersk-katolske kirke, eller de bestikker anglikanske prester eller eldre katekister til å sette seg ut over sin kirkes praksis.

I følge Oscar Cullmann må voksendåp og barnedåp betraktes som like bibelsk. Barnedåp, hevder han, er i full overensstemmelse med *læren* om dåpen, nærmere bestemt i følgende henseender: 1) for så vidt som Kristus ved sin død og oppstandelse har tilveiebrakt for alle mennesker og uavhengig av dem en *alminnelig dåp*; 2) for så vidt som Gud i den helt suverene nådeshandling i kirkens dåp tillater den dømte person, gjennom en *innlemmelse* i fellesskapet i Kristi legeme på et bestemt sted, å ta del i denne én gang for alle frelsende begivenhet; 3) for så vidt som *troen* som *svar* på denne nåde er avgjørende; 4) for så vidt som dåpen ifølge sin natur er fullendelsen av *omskjærelsen* og av den *proselyttedåp* som er forbundet med den.

I barnedåpen tar ikke ritualet troens plass (slik det noen ganger blir sagt). Barnedåp forutsetter tro akkurat like meget som

voksendåp gjør det. Men i det første tilfelle ligger vekten på kirkens — den troende kristne menighets — tro mer enn på den enkeltes tro. Denne «korporative» tro gjør ikke den personlige tro overflødig. Tvert i mot, de to hører sammen. Menighetens tro er den tro som det dømte barn skal vokse opp i, den tro som det siden ventes at det skal gjøre til sin egen.

I dåpen blir barnet, for å bruke Luthers malende uttrykk, «lagt i kirkens skjød». Den troende kristne menighet frembyr en tros-atmosfære eller et tros-miljø for barnet både når dåpen finner sted og i dets senere liv som kristen. Kirkens tro er en nødvendig forutsetning også for de voksne. Men når det gjelder barnet, blir dåpen primært forrettet under henvisning til *denne* tro. Med «tro» forstår vi i denne forbindelse menneskets bevisste svar på Guds kall gjennom evangeliet.

Styrken i baptistenes standpunkt, hvis innflytelse merkes også i ikke-baptistiske kirker, er aksentueringen av troen som en kvalifikasjon uten hvilken handlingen er verdiløs. Denne aksentuering skal vi være takknemlige for. Særlig vi lutherske kristne som holder så sterkt på at frelsen er ved troen alene (*sola fide*), skulle være i stand til å forstå dette synspunkt. Hos oss blir imidlertid *hovedvekten* lagt på Guds ord og løfte. Som vi ser det, er troen, skjønt på det nøyeste forbundet med dåpen, allikevel bare menneskets *sva*r på den guddommelige gave og *organet* den blir mottatt med. Vi hevder også at troen ikke alltid behøver å være en *bevisst* handling fra vår side. Når det gjelder barne-dåpen, tror vi at barnets bevisste «svar» kommer senere.

Betydningen av kristen opplæring

Fra de tidligste tider har visse betingelser vært gjeldende for adgang til dåp. Imidlertid har kravene i århundrenes løp variert sterkt, og selv i dag eksisterer det betydelige avvikelser innen Kristi kirke i denne sak.

Stort sett kan det vel sies at *kirkens* misjon i forhold til *barne-dåp* har hatt en tendens til å kreve for lite, mens *kirkens misjon* i forhold til *voksendåp* har hatt en tendens til å kreve for meget.

Uttrykket «kirke misjon» er med hensikt brukt i begge tilfeller. «Kirke» og «misjon» er ett.

I. Når det gjelder *voksendåp*, vil vi nevne følgende:

I den første kirke ble dåpen, som Apostlenes Gjerninger tydelig viser, forrettet så å si umiddelbart etter bekjennelsen av troen. I kirkeens arbeid i dag derimot, i områder hvor kristendommen er ny, er det ikke uvanlig at man må gjennomgå to eller flere års opplæring før man kan bli tatt opp i kirkeens fellesskap gjennom dåp. Hva rettfærdiggjør denne fremgangsmåte?

En ny vurdering av kravene i forbindelse med voksendåp er etter vår mening nødvendig. Dåpshandlingen burde ikke utsettes unødige. Det nye testamentes forståelse av dåpen fører med seg at sakramentet ikke må forvaltes på en slik måte at det å bli døpt blir ensbetydende med å motta kirkeens godkjennelse av at man er en moden kristen. I Syd-Indias kirke har man, for en stor del ved biskop Newbigins bestrebelser, innført en praksis som går ut på at dåpen forrettes såsnart en person har gitt til kjenne at han ønsker å vende seg bort fra avgudene for å tjene den levende Gud. Opplæring i den kristne tro og innføring i det kristne liv følger *etter* dåpen, som en forberedelse til konfirmasjonen (en handling som gir fullt medlemskap i kirken).

Hva vi gjerne vil gjøre oss til talsmann for i denne sak, er en praksis som i like høy grad unngår de to «ekstreme» fremgangsmåter som her er skissert. Når det gjelder voksendåp bør *noen* kunnskap om de kristne grunnsannheter meddeles før dåpen. Undervisningen bør naturligvis omfatte de ti bud, Herrens bønn og den apostoliske trosbekjennelse foruten beretninger fra Det gamle og Det nye testamente. Dåpsforberedelsen bør gjøres så tiltrekkende som mulig for dem som deltar i den. Hvis man holder på et katekumenat av en viss varighet, bør det være bestemte «trinn» som kandidaten skal passere, slik at han kan være klar over sine egne fremskritt.

Det kan ikke fastsettes bestemte, uforanderlige forordninger i denne sak. Kirken må under Den hellige ånds ledelse legge vekt på det som den etter omstendighetene finner best kan tjene

bevarelsen av dens identitet og utvidelsen av dens grenser. Som en generell regel kan det hevdes at ervervelse av kristen kunnskap, hvor verdifull og uunnværlig den er i seg selv, *som sådan* ikke kvalifiserer for medlemskap i kirken. Det som er avgjørende, er kandidatens holdning, hans villighet til å motta evangeliets innbydelse, å anerkjenne den levende Kristus som sin Herre, å vie seg selv som medlem av det kristne samfunn til det liv denne Herre kaller oss til. Denne troens innstilling må imidlertid ikke blandes sammen med de personlige følelser som er forbundet med den — en egenskap som ble høyt verdsatt, som en nødvendig forutsetning for dåpen, av de første protestantiske misjonærer (og, vi kan vel tilføye, av ikke så få av deres etterfølgere).

I kirker som hører hjemme i overveiende ikke-kristne land, tror vi man bør vie det faktum spesiell oppmerksomhet at kristendommen er en *historisk* religion. Det som gir kristendommen dens særlige karakter blant religionene i verden, er nettopp dette: den avgjørende vekt den legger på historien, dvs. på Guds frelsende handlinger i og gjennom Israel og fremfor alt i og gjennom Jesus Kristus — hans inkarnasjon, liv, død, oppstandelse og himmelfart.

Et annet aspekt ved kristen opplæring som etter vår mening bør særlig fremheves, er forskjellen mellom sakrament og magi. Gjennom magi tror mennesket at det er i stand til å tvinge sin gud til å oppfylle sine egne jordiske formål. Gjennom sakramentet derimot utvirker Gud, på en mystisk, men dog reell måte, menneskets frelse. Den magiske handling er et middel til selvheldelse; det kristne sakrament er et middel Gud gjør bruk av for å gjøre sin kjærlighet virkelig for menneskene.

2. Kravene når det gjelder *barnedåp*, kan sammenfattes slik:

Barnedåp bør bare finne sted der det er en rimelig utsikt til at barnet får en kristen oppdragelse. Den forutsetter, som vi allerede har påpekt, en alvorlig følelse av ansvar fra det kristne samfunns side. I dåpen forplikter dette samfunn seg til å sørge for at den kristne oppfostring kan foregå i en kristen tros-atmos-

fære, et kristent tros-miljø. Barnedåp forrettes på den uttrykkelige betingelse at barnet skal motta opplæring i den kristne tro (med alt det dette innebærer). Hensikten med barnedåpen er forfeilet hvis den ikke fremkaller et «svar» hos den døypte i form av personlig mottagelse av Guds gave i og gjennom sakramentet. Det nye testaments syn på dåpen, slik vi forstår det, kommer ikke til sin rett uten at begge momenter blir tillagt like stor vekt — gaven selv og tilegnelsen av den gjennom personlig tro.

Et ord må sies her om *konfirmasjonen*. Betydningen av denne handling, spesielt i den situasjon kirken befinner seg i i dag, kan neppe overvurderes. Konfirmasjonen må ikke få lov til å utarte til en blott og bar kirkelig skikk eller en slags «familieceremoni». Konfirmasjon er, som navnet antyder, en stadfestelse av det som ble gitt oss i dåpen. Konfirmasjon betyr at vi forpliktes som ansvarlige individer på den tro vi ble døpt til som barn. Vi er fullt klar over de veldige vanskeligheter som vi stilles overfor, særlig i statskirkene i de «kristne» land i Europa, når vi forsøker å gjøre dette syn gjeldende. Likevel, hvis kirken virkelig ønsker å være kirke, er det tvingende nødvendig at vi gjennomtenker hele konfirmasjons-ordningen påny. Konfirmasjon i en kultursammenheng som overveiende er kristen, og konfirmasjon i et samfunn som i stor utstrekning har emansipert seg fra kristendommen, er to radikalt forskjellige ting.

Konfirmasjon, i den sanne betydning av ordet (dvs. som en stadfestelse i personlig form av dåpens nåde og bekjennelse) må overalt få en mer sentral plass i kirkens liv enn den har i dag. Mens også her kandidatens innstilling er den viktigste forutsetning, er også inngående kjennskap til de grunnleggende tros-sannheter absolutt nødvendig. Kirken må også ha rett til å vente at kandidaten tar del i gudstjenesten, og gjerne også i kristelig virksomhet av en eller annen art, — som en del av forberedelsen. Endelig, ettersom det forhold til Kristus og hans kirke som konfirmasjonen er ment å skulle føre frem til, tydelig er det forhold en voksen står i, bør handlingen normalt ikke finne sted før de unge har nådd «skjels år og alder».

Dåpen – det permanente orienteringspunkt

Dåpen er, som det ovenfor er påpekt, ikke bare utgangspunktet for det kristne liv. Den omfatter mye mer enn selve utførelsen av dåpshandlingen, inkl. den opplæring som går forut for eller etterfølger denne. Dåpen må på grunn av sin avgjort inkluderende natur stå i levende forbindelse med kristenlivet og kirkelivet som helhet. Vi kan ikke gå i enkeltheter her, men noen ord må sies om dåpens forhold til 1. tilbedelsen (the worship of the church), 2. tjenesten (the service of the church).

1. Fordi dåpen etter sitt vesen er innlemmelse i et fellesskap og ikke bare en privatsak, bør den forrettes i menighetens nærvær. Som kjent foregår dåpen imidlertid ofte, ikke som en del av kirkens gudstjeneste, men som en halvt privat handling (*etter* gudstjenesten) eller som en spesiell begivenhet (*uavhengig* av samlingen av menigheten som «Guds folk»). Denne skikk er åpenbart ikke i overensstemmelse med den opprinnelige idé bak sakramentet.

Bruken av den apostoliske trosbekjennelse i vår kirkes gudstjeneste er et annet punkt. Vi er naturligvis klar over at den er der, kanskje vi også fremsier den høyt. Men i hvilken utstrekning blir vi gjennom dens plassering i liturgien minnet om og bekräftet i vår dåpstro og dåpsbekjennelse?

Dåpen fortjener en fremtredende plass i forkynnelsen. Allikevel er det, som vi alle vet, bare sjelden at den blir omtalt. Som lutherske kristne tilskriver vi iallfall teoretisk sakramentene en avgjørende verdi. Men vi har fremdeles meget å lære i dette stykke av reformasjonens fedre. Den beste hjelp som kan ydes et menneske som er bekymret for sin sjels frelse, er den gave og det løfte som knytter seg til dåpen. «Tro på den Herre Jesus, så skal du bli frelst» (Ap.gj. 16:31). Dette er naturligvis helt og fullt sant. Men troen, svak og usikker som den ofte er, er ikke i seg selv i stand til å formidle den kraft og forvissning vi trenger. Denne kraft og forvissning eier vi imidlertid av Guds nåde i og med vår dåp – den nye pakt, på grunnlag av Kristi frelsesverk.

Lither sier det, klart og sterkt, slik: «Dåpen må ikke bygge på vår tro, men vår tro må bygge på dåpen.»

Endelig har dåpen også forbindelse med Herrens nattverd. Sant nok er det en tydelig forskjell her — dåpen, det sakrament ved hvilket vi blir medlemmer av det kristne fellesskap, blir forrettet én gang for alle; nattverden, sakramentet gjennom hvilket vi blir styrket og oppholdt som medlemmer av fellesskapet, blir forrettet igjen og igjen. Men begge sakramenter tilkjennegir og fullbyrder vår forening som kristne med Kristus og kirken. Den nye pakt, skapt gjennom Åndens og vannets sakrament, blir påny og påny gjenskapt gjennom vår Herre Jesu Kristi legemes og blods sakrament. Nattverden, likesom dåpen, må få virke fritt *som sakrament*. Den må ikke betraktes som «et fromt tillegg for noen få oppriktige». Den eneste «betingelse» for adgang til Herrens bord er dåpen.

2. Det er Guds vilje at, fordi vi er døpt, hele vårt liv skal være et liv i tjeneste for Kristus. Paulus understreker dette meget sterkt. Meningen og målet med vårt liv, sier han, er at vi, mens vi ennå lever, skal leve, ikke for oss selv, men for ham som for vår skyld døde og oppsto (2. Kor. 5:15). Men et liv i tjeneste for Kristus er et liv i tjeneste for kirken og for verden — de to sammenhenger som vi som kristne mennesker står i. Det arbeid i hans tjeneste som Guds folk skal dyktiggjøres til, er beskrevet i Ef. 4:12 som «Kristi legemes oppbyggelse». Men verket gjelder også verden, dvs. menneskeheten i det hele. Fordi Gud i Kristus har forlikt verden med seg selv, er vår tjeneste en forlikelsens tjeneste for alle og overalt (2 Kor. 5:18–19; jfr. Rom. 1:6, 10:12, Ef. 2:14–22).

Den nære forbindelse mellom dåp og evangelisering uttrykte den kjente indiske kirkeleder biskop Azariah av Dornakal (Syd India), slik:

«Jeg pleide å gå omkring blant menighetene og få de dømte medlemmer til å legge sine hender på hodet (som om det var en dåpshandling) og gjenta etter meg: 'Jeg er en døpt kristen. Vé meg om jeg ikke forkynner evangeliet'».

Evangelisering innebærer forkynnelsen av evangeliet både for kristne i hvis liv dåpen ikke er blitt virksom, og for ikke-kristne som aldri er blitt stilt overfor budskapet om Kristus. Når det gjelder den første oppgave, har den til formål å fremstille, gjennom formaning og undervisning, enhver døpt kristen som et fullkomment lem på Kristi legeme (Kol. 1:28). Men evangelisering omfatter også verdensmisjon. Guds rike må opprettes blant mennesker i alle land. Herrens befaling til oss er klar: «Gå ut og gjør alle folkeslag til mine disipler!»

Denne artikkel er et foredrag holdt på det utvidede årsmøte til misjonskommissionen i Det lutherske verdensforbund, Solborg ved Stavanger, 6. juli 1963. Foredragets tittel var: «Baptism: Its Meaning and Practice in the Church's Mission». Ved oversettelsen til norsk har forfatteren hatt god hjelp av redaksjonssekretær Odd Kvaal Pedersen.

Av anvendt litteratur nevnes særskilt: Allier, Raoul: *La psychologie de la conversion chez les peuples non-civilisés I-II* (1935). — Alter, James E., og Singh, Herbert Jai: *The Church in Delhi* (1961). — Althaus, P.: *Was ist die Taufe?* (1949). — Amdahl, E.: *Dåpsproblemet på misjonsmarken* (Nordisk Missions-Tidsskrift 1945). — Barth, K.: *Die kirchliche Lehre von der Taufe* (1943). — *Bekennnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche, Die* (1930). — *Book of Common Prayer, The* (1916) — Cragg, Kenneth: *The Call of the Minaret* (1956); *Sandals at the Mosque* (1959). — Cullmann, O.: *Die Tauflehre des Neuen Testaments* (1948); engl. overs. *Baptism in the New Testament* (1950). — Dahl, N. A.: *In what sense is the baptised person «simul justus et peccator» according to the New Testament?* (*Lutheran World* 1962). — *Ecumenical Press Service* 1963 nr. 20, 23. — Freytag, W.: *Die junge Christenheit im Umbruch des Ostens* (1938); engl. overs. *Spiritual Revolution in the East* (1940); *The critical period in the development of an indigenous church* (*International Review of Missions* 1940); *Reden und Aufsätze I* (1961). — Gensichen, H.-W.: *Das Taufproblem in der Mission* (1951). — Graham, Carol: *Azariah of Dornakal* (1946). — Grossmann, H.: *Fakultativ-Taufe in der Mission* (*Evangelisches Missions-Magazin* 1952). — Kähler, M.: *Dogmatische Zeitfragen II* (2. utg., 1908). — *Kirkebladet* (Oslo), 1959 nr. 11. — Kyndal, Erik: *Udkast til en nutidig luthersk fremstilling af daaben* (*Præsteforeningens Blad* 1963 nr. 26). (Tesar utarbeidet som et supplerende innlegg fra dansk side til studiedokumentet om rettferdiggjørelsen forelagt det lutherske verdensmøte i Helsinki i 1963. Tesaerne ble før offentliggjørelsen drøftet i en krets av danske teologer, og som et resultat av denne drøftelse ble en rekke formuleringer modifisert.) — Lampe, G. W. H.: *The Seal of the Spirit* (1951); *The One Baptism and the One Church* (*Bulletin, Division of Studies, World Council of Churches*, årg. III no. 1). — Luther, Martin: *Om den hellige Daabs Sakrament* (2. utg. 1858).

— Martensen, H. L.: Den christelige Daab (1843). — Meyer, H.: Bekenntnis-
 bindung und Bekenntnisbildung in der jungen Kirchen (1953). — Newbigin, L.:
 The Household of God (1953). — One Lord One Baptism (Commission on Faith
 and Order, World Council of Churches, 1960). — Phillips, G. E.: The Trans-
 mission of the Faith (1946). — Prenter, R.: Dåbsproblemer paa missionsmarken
 (Den nordiske kristne buddhistmisjon 1952). — Ringwald, W.: Die Religion der
 Akanstämme und das Problem ihrer Bekehrung (1952). — Sacraments, The (Church
 of South India/Federation of Evangelical Lutheran Churches 1956). — Sicard,
 H. von: Döpet och dess ställning i Afrika (Svensk Missionstidskrift 1951). —
 Strasser, E.: Die Taufe in der Geschichte der deutschen evangelisch-lutherischen
 Mission (1925). — Sundkler, Bengt.: Ung kyrka i Tanganyika (1948); Bantu
 Prophets in South Afrika (1948, 2. utg. 1961). — Taylor, John V.: The Growth
 of the Church in Buganda (1958). — Thomson, Mark: Evangelism — Conversion —
 Baptism (DWM News Letter nr. 24, Lutheran World Federation, Genève). —
 Torrance, P. F.: Conflict and Agreement in the Church II (1960). — Tottie, H.W.:
 Evangelistik (1892). — Vicedom, G.F.: Die Taufe unter den Heiden (1960). —
 Warneck, G.: Evangelische Missionslehre, 3. del, 2. halvdel (1900). — West,
 Charles C., og Paton, David M.: The Missionary Church in East and West (1959). —
 Wingren, G.: Evangeliet och kyrkan (1960). — Zahn, M.: Taufordnung für die
 evangelische Heidenmission (Allgemeine Missions-Zeitschrift 1893. Protokoll über
 die Verhandlungen der neunten kontinentalen Missionskonferenz zu Bremen 1893).
 — Aagaard, J.: Sakramental realisme (Svensk Missionstidskrift 1958).